

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

КУРСОВА РАБОТА

по дисциплината
МЕЖДУНАРОДНА КОМУНИКАЦИЯ

НА ТЕМА
*Международно-правните аспекти
(договорна база) на спорните въпроси на Балканите:
Балканските войни 1912-1913г. Букурещкият договор /1913/.*

Изготвил:
Боян Георгиев

Преподавател:
Д-р Велизар Енчев

СОФИЯ
2013

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Увод.	3
а. Решенията на Берлинският конгрес (1878) – причина за недоволството на българския народ и последващото поставяне на въпроса пред националното обединение на България.	
б. Следствия от Берлинския договор: Кресненско-разложкото (1878-1879г.) и Илинденско-преображенското (1903) въстания.	
II. Съединението на България (1885). Обявяването на Независимостта (1908). Преговори между Балканските държави; въпросът за разделението на Македония – договори между България и Сърбия, и между България и Гърция (1911-1912г.).	4
III. Балканската война (Първата балканска война) 1912г.	7
IV. Преговори между България и Османската империя от края на 1912г. до април 1913г.	8
V. Посреднически преговори с Русия (1913). Междусъюзническата война (Втората балканска война) 1913г.	9
VI. Букурещкият мирен договор (28 юли 1913г.)	10
VII. Заключение.	11
Изолирането на България и определянето ѝ като „агресор” от съседните страни.	
VIII. ЛИТЕРАТУРА	12

I. Увод.

Решенията на Берлинският конгрес (1878) – причина за недоволството на българския народ и последващото поставяне на въпроса пред националното обединение на България.

Следствия от решенията на Берлинския договор: Кресненско-разложкото (1878-1879) и Илинденско-преображенското (1903) въстания.

Международният договор, създаден на Берлинския конгрес (13 юни – 13 юли 1878г.), формално осигурил мир на европейския континент, както и положително разглеждане и отношение спрямо свободата на вероизповеданията и религиозното равноправие в европейските територии, останали още под владение на Османската империя. Като краен факт Берлинския договор се явява един вид ревизионистично решение на Санстефанския договор, защото е *„запазил интересите на западните сили и Турция, специално на Балканите. Той допринесъл за чувствителното ограничение на придобивките за Русия и балканските държави, получени в резултат от войната.“*¹

За България като следствие, този договор предизвиква драматично развитие на последващото ѝ развитие, защото я разпокъсва от договорените граници по Санстефанския предварителен мирен договор (3 март 1878г.) на пет части:

- *Княжество България (на Мизия и на Софийски санджак);*
- *Източна Румелия (на Южна България, Странджа, Родопите, Черноморие);*
- *Северна Добруджа (е предадена на Румъния);*
- *Пиротско и Вранско (са в състава на Сърбия);*
- *Македония и Одринска Тракия (остават в Османската империя).*²

Така се пораждаат македонския въпрос и добруджанския въпрос, оформят се бъдещи конфронтации със съседните на България държави и се осъществява последващото съединение на Княжество България и Източна Румелия.

Недоволство от несправедливите решения на Берлинския конгрес има във всички балкански държави и народи, като всяка страна развива дейност насочена към промяна на засягащите я разпореждания. Тъй като най-потърпевша от клаузите на Берлинския договор е България, борбата на българският народ и държава е *„насочена към придобиването на пълен държавен суверенитет и независимост; за приложението на народностния принцип, за обединение на поробените български сънародници в национално свободната българска държава.“*³

¹ Пенков, С. *Берлинският договор и Балканите*. С., 1985, с. 21.

² Енчев, В. *Югославия Последната балканска империя*. С., 2005, с. 87.

³ Пенков, С. *Берлинският договор...*, с. 25.

Тази борба се изразява в народно недоволство, оформяне на държавното устройство на младата българска държава и в народно-освободително движение в Македония, което води до масова въоръжена борба срещу турската власт.

Следствия от Берлинския договор са редица кризи и вълнения на Балканите, като може да откروим значимите събития в Македония:

- Кресненско-Разложкото въстание (5 октомври 1978г.) и
- Илинденско-преображенското въстание (1903г.).

Неуспехът на Кресненско-Разложкото въстание предварително е заложен – защото е извършено в неподходящ момент, има лоша координация, и отсъства подкрепа от Русия. Това въстание може да се разглежда като част от ранната дипломация на българската държава и дава ясни сигнали за силата на българския дух и спомага за последващия отказ на Турция да изпълни своето право по Берлинския договор като *„изпрати войски в Източна Румелия и да държи гарнизони по северната граница на областта.”*⁴

Илинденско-преображенското въстание (2 август 1903г.) е пряк резултат от неосъществяването на Санстефанска България, и оставянето на Македония и Одринско в пределите на Османската империя. Нежеланието на Великите сили да изпълнят чл. 23 от Берлинския договор, който трябва да даде автономия на Македония и Одринско – слагат началото на дейността на ВМРО (Вътрешна македонска революционна организация), наречена тогава - в края на 1893г. – „Комитет за придобиване на политическите права на Македония, дадени ѝ от Берлинския договор”.

II. Съединението на България (1885). Обявяването на Независимостта (1908).

Преговори между Балканските държави; въпросът за разделението на Македония – договори между България и Сърбия, и между България и Гърция (1911-1912).

Съединението на България

Вътрешната подготовка на Съединението на Княжество България и Източна Румелия е успешна, благодарение на усилията на БТЦРК (Български таен централен революционен комитет) и пропагандната сила на в. „Борба”, редактиран от Захарий Стоянов; и въпреки факта че *„Официалните власти в княжеството не трябвало да се замесват в дело, което по същество било нарушение на международен договор. Съединението трябвало да се провъзгласи чрез спонтанна народна акция и едва след това да се търси съгласието на правителството.”*⁵

⁴ Пенков, С. *Берлинският договор...*, с. 35.

⁵ Стателова, Е., С. Грънчаров. *История на нова България 1978 – 1944. Том III.* С., 1999, с. 56.

Дипломатическата активност на княз Александър I, който е запознат с плановете и дейността на БТЦРК, се базира на срещи със съперниците на Русия – Англия и Австро-Унгария, на които получава разбиране, но не и определена поддръжка за Съединението на България.

Желанието на българският народ за обединение, дейността на БТЦРК и амбициите на българския княз за по-голяма независимост от влиянието на руския император и от политическата система в княжеството, водят канализирането на тази енергия до народни вълнения в началото на септември 1885г. Тези народни движения са в подкрепа на действията на дейността на БТЦРК и въстаническите отряди, които завършват с арестуването на главния управител на Източна Румелия Г. Кръстевич и така логично *„на 6 септември 1885г. е обявено съединението на Източна Румелия с Княжество България. Два дни по-късно княз Александър I издава манифест, с който разпростира властта си и върху Източна Румелия.“*⁶

След успешното извършване на този акт, стремежът към независимост на българския народ става все по-силен. Не само политическото развитие, но и икономическото развитие на младата българска държава се нуждае от по-голяма самостоятелност предвид тогавашното ѝ васално положение спрямо Османската империя. Логичното продължение е: *„...отхвърлянето на васалитета и свързания с него режим на капитулациите се налага като една от главните насоки във външната политика на Княжество България от Освобождението до началото на настоящето столетие“.*⁷

Обявяването на Независимостта

За начало на Дипломатическата подготовка на обявяване на Независимостта се приема дипломатическата активност на българската страна след избухването на Младотурската революция в Турция (11 юли 1908г.). Тази активност е подпомогната от явното неразбирателство и битки за влияния между Франция и Англия (от една страна) и Австро-Унгария и Германия (от друга страна), и въздържащата се от намеса в това време Русия. Допълнителна помощ на 30 август 1908 г. оказва *„прословутият „инцидент Гешов“, който влошава отношенията между княжеството и Турция.“*⁸, както и завземането на цялата мрежа на Източните железници в България от българските железопътни власти (6 септември) и обявяването им за български собственост (9 септември).

Независимостта на България като независимо царство от Османската империя е обявена на 22 септември 1908г. във Велико Търново от княз Фердинанд със специален манифест. Нейното затвърждаване е последвано от ловки дипломатически маневри сред Великите сили и Турция, и следване на собствена независима линия на поведение,

⁶ Енчев, В. *Югославия...*, с. 90.

⁷ *681 – 1948 Из историята на България...*, с. 202.

⁸ Стателова, Е., С. Грънчаров. *История на нова България...*, с. 217.

която води България до нивото на суверенна държава: „С указ от 21 май 1909г. дипломатическите представителства на страната в Цариград, Петербург, Виена, Париж, Лондон, Рим, Букурещ, Белград, Атина и Цепине се преименуват в легации, а бившите агенти стават извънредни пратеници и пълномощни министри.”⁹

С този акт – обявяването на Независимостта – България става независима държава и така нарушава за втори път Берлинския договор, като първото нарушение е обявяването на Съединението на България.

Преговори между Балканските държави; въпросът за разделението на Македония – договори между България и Сърбия, и между България и Гърция (1911-1912г.).

Нерадостното положение на българите в Македония, която е в пределите на Османската империя и тогавашната политическа обстановка в Европа, Африка и Азия, води до решения на българския елит да търси разбирателство и да предприеме преговори със Сърбия, Гърция и Черна гора.

Тези преговори „започват в началото на 1910г. с активното посредничество на Русия.”¹⁰, като в последствие са извършени с ясното разбиране, че ще доведат до бъдещи териториални отстъпки от българска страна, но се реализират в името на голямата цел – завършване на националното обединение на българите. Тъй като: „За първи път в тридесетилетната история на страната българското правителство отстъпва от скъпоценния за националните интереси принцип на неделимост на Македония.”¹¹

Продължителните преговори водят до подписването на 29 февруари 1912г. на съюзен „договор между България и Сърбия, придружен от таен анекс. Договорът има отбранителен и нападателен характер.”¹² Заложените спорни моменти в него относно потенциалната подялба на Македония, както и предвидения руски арбитраж на спорните клаузи криели повече опасности, отколкото предимства.

Също така „Българо-сръбските политически и военни спогодби, сключени през 1912г., обслужвали преди всичко интересите на сръбското кралство, не само с оглед на дележа на Македония, но и с оглед на задължението, което поела България в случай на война между Австро-Унгария и Сърбия. България трябвало да предостави своята армия при евентуална война на Сърбия за Новопазарския санджак и при всяка австро-сръбска война”.¹³

⁹ Стателова, Е., С. Грънчаров. *История на нова България...*, с. 230.

¹⁰ Енчев, В. *Югославия...*, с. 122.

¹¹ Стателова, Е., С. Грънчаров. *История на нова България...*, с. 251.

¹² Пак там, с. 256.

¹³ Пенков, С., *Международните договори...*, с. 195.

Договорът между България и Гърция е подписан на 16 май 1912г. в София, като: *„Краткият съюзнически договор между България и Гърция влизал в сила, само ако една от двете страни бъде нападната от Турция (...) Това е един мирен и взаимноотбранителен договор.”*¹⁴

Може да се твърди, че българската страна подценява Гърция като фактор в бъдещ конфликт и по този начин отново прави компромиси спрямо своето население в Македония. Защото евентуалното бъдещо определение на границите на Македония умишлено не се засяга в този договор.

През август 1912г. е сключено и тайно устно споразумение с Черна гора, което в последствие спомага за началото и поводът на координираната акция на съюзниците. Така чрез договорните отношения на България-Сърбия и България-Гърция, и солидарната с тях Черна гора се оформя Балканския съюз. Той е насочен както срещу Османската империя, така и срещу Великите сили, които поддържат стратегическите си интереси на Балканите чрез подкрепа на империята.

III. Балканската война (Първата балканска война).

Основният претекст за възникването на Балканската война са неизпълненията от турска страна на договорените задължения на Берлинския конгрес за прокарването на реформи в Македония. *„На 25 септември Черна гора скъсва дипломатическите си отношения с Османската империя и ѝ обявява война. На 27 септември вечерта посланиците на Великите сили в Цариград връчват колективна нота на великия везир. В нея се настоява турското правителство да въведе предвидените в чл. 23 на Берлинския договор и законопроекта от 1880г. реформи в Европейска Турция, които ще бъдат в интерес на християнското население.”*¹⁵

Турският отговор на доброжелателната нота се забавя, и на 30 септември 1912г. България, Сърбия и Гърция връчват колективна нота, с която настояват за незабавно въвеждане на конкретни реформи. На 3 октомври, Турция скъсва дипломатически отношения с България и Сърбия. Така два дни по-късно, балканските съюзници обявяват война на Османската империя.

Победоносното настъпление на българската армия и бързото завоюване на почти всичките европейски владения на Турция от балканските съюзници стига до крайната точка – превземането на Одринската крепост на 13 март 1913г. Неразрешените териториални противоречия между съюзниците (Гърция-България и Сърбия-България) обаче пораждаат напрежение помежду им, което се е заформило още след първите военни успехи. В същото време и Румъния притиска българската страна с претенции за

¹⁴ Пенков, С., *Международните договори...*, с. 196.

¹⁵ Стателова, Е., С. Грънчаров. *История на нова България...*, с. 261.

компенсации за своя неутралитет и за куцовлашкото население в Македония. В следствие „към пролетта на 1913г. България изпада в тежка международна изолация и е изправена пред съдбоносни решения.“¹⁶

IV. Преговори между България и Османската империя от края на 1912г. до април 1913г.

„Още на 27 октомври 1912г. Високата порта прави сондаж за преки преговори с балканските съюзници, а три дни по-късно в София се получава писмо от Кямил паша до цар Фердинанд с предложение да се сключи примирие и да се открият преговори за мирен договор.“¹⁷ Възникването на неразбирателства между съюзниците води до сключване на примирие на 20 ноември 1912г. между Турция и оста България-Сърбия-Черна гора, като това временно споразумение ще продължи, докато се водят преговорите за мир. Лондонската конференция е открита на 3 декември 1912г. и е протаквана повече от месец от турска страна, като в последствие е прекъсната на 10 януари 1913г. от новината за младотурския преврат в Цариград.

Все пак на „18 април 1913г. посланическата конференция в Лондон завършва работата си върху проекта за мирен договор.“¹⁸ Заслужава да се отбележи, че Великите сили не желаят прекомерно нарастване на страните от Балканския съюз.

Въпреки, че София е готова да подпише мирният договор, формалните ѝ съюзници „действат като открити нейни врагове. Сръбските и гръцките представители забавят подписването на договора с искания за корекции, а европейската дипломация не може да наложи приемането на изготвения проект.“¹⁹

„След продължителни и трудни преговори на 17 май 1913г. в Лондон е подписан мирният договор, според който Османската империя губи всичките си владения на запад от линията Енос – Мидия, а Албания става независима държава.“²⁰

Този договор е „международно признание за победата на България, Сърбия, Гърция и Черна гора над Османската империя и на края на установената от Берлинския конгрес 1878г. система.“²¹

На 19 май 1913г. е подписан таен договор между Сърбия и Гърция в ущърб на България, който е „основан на принципа на фактически завзетата територия и обща сръбско-гръцка граница на запад от р. Вардар между Гевгели и Охридското езеро.“²²

¹⁶ 681 – 1948 Из историята на Българската..., с. 225.

¹⁷ Стателова, Е., С. Грънчаров. История на нова България..., с. 266.

¹⁸ Пак там, с. 275.

¹⁹ Пак там, с. 276.

²⁰ 681 – 1948 Из историята на Българската..., с. 222.

²¹ Стателова, Е., С. Грънчаров. История на нова България..., с. 278.

Към тези държави се присъединява и Черна гора, въпреки че липсват каквито и да е спорове и териториални претенции между нея и България. Обаче развитието на Първата балканска война показва, „*че и трите държави се стремели да анексират територии, които не са им принадлежали в миналото според историческото право, нито били населени с техни сънародници.*”²³

Включването на Румъния в този конфликт е с повод настояване за компенсации от България относно териториалното ѝ нарастване, което притиска допълнително българската страна.

V. Посреднически преговори с Русия (1913г.).

Междусъюзническата война (Втората балканска война).

Предвид надвисналата опасност от коалирането на всички балкански съседи на България, включително Румъния и Турция, българското правителство и дипломация предприемат неприемлив твърд тон относно несправедливите териториални претенции на Сърбия и Турция. Защото България се осланя на руския арбитраж, предвиден в българо-сръбски договор от предната година, както и на предполагаемите симпатии на Русия към България.

Нереалистичната твърда позиция на България я изправя срещу всички (Великите сили, досегашните съюзници, Турция и Румъния) плюс самия посредник Русия, чиито симпатии и стратегически намерения подкрепят в онзи момент Сърбия. Така като първо следствие на осъществената посланическа конференция в Петербург, Русия, „*на 9 май 1913г. е подписан документ, с който Силистра се предава на Румъния (...).*”²⁴

В такава тежка атмосфера, разминаването между действията на кабинета на българското правителство срещу тези на цар Фердинанд и Главното командване водят до избухването на Междусъюзническата война (Втората балканска война). „*На 16 срещу 17 юни Втора и Четвърта армия атакуват сръбските и гръцките позиции в Македония. Сърбия, Гърция и Черна гора отдавна са планирали действията. Те използват повода, за да обявят война на България и да скъсат дипломатическите си отношения с нея.*”²⁵

Като последствие България трябва да воюва на четири фронта, защото румънските войски окупирали почти цяла Северна България, а Турция окупира голяма част от Одринска Тракия. Така България се оказва в капан, обкръжена от своите съседи, без подкрепа на нито една от Великите сили и е в силна вътрешно-политическа криза.

²² 681 – 1948 Из историята на България..., с. 224.

²³ Пенков, С. *Международните договори...*, с. 205.

²⁴ Енчев, В. *Югославия...*, с. 128.

²⁵ Стателова, Е., С. Грънчаров. *История на нова България...*, с. 282.

VI. Букурещкият мирен договор (28 юли 1913г.)

Така се стига до мирната конференция в Букурещ, която *„се открива на 17 юли и продължава до 28 юли 1913г. под председателството на румънския министър-председател Майореску. Турция не е допусната до участие (...)”*²⁶

На последващите заседания българските представители водят тежка борба с антибългарската коалиция, без никаква подкрепа от страна на останалите европейски страни и Русия. *„В хода на преговорите българската дипломация разбира, че се налага да приеме диктата на своите съседи. (...) Мирният договор е подписан на 28 юли 1913г. в сградата на румънското министерство на външните работи.”*²⁷

*„В чл. 2, 3, 4 и 5 на договора за мир се определяли новите граници между България и нейните три съседи: Румъния, Сърбия и Гърция. (...) Съгласно този договор по най-безсрамен начин били отнети и присъединени към Румъния, Сърбия и Гърция чисто български земи, населени с българско население.”*²⁸ Този договор допълнително усложнява положението на Балканите, като потърпевшата България отново губи свои изконни територии:

- Южна Добруджа е дадена на Румъния,
- почти цяла Македония е поделена между Сърбия и Гърция.

Букурещкият мирен договор е сключен под угрозата от пълен разгром на България от нейните съседи, както и заради пълната ѝ дипломатическа изолация. Този договор е сключен: *„в грубо противоречие с принципа на националното самоопределение и някои от действащите принципи на международното право. Той е допринесъл в най-голяма степен за влизането на България в Първата империалистическа война на страната на силите от Централния съюз.”*²⁹

²⁶ Стателова, Е., С. Грънчаров. *История на нова България...*, с. 285.

²⁷ Пак там, с. 285.

²⁸ Пенков, С. *Международните договори на България...*, с. 214-215.

²⁹ Пак там, с. 216.

VII. Заключение.

Изолирането на България и определянето ѝ като „агресор” от съседните страни.

Въпреки военните победи по време на двете Балкански войни, разнобойът между родната дипломация, цар Фердинанд, Военното командване и българските правителствата води до тотална изолация на страната, до разпокъсването ѝ и отнемането на изконни нейни територии – Македония, Тракия, Добруджа. Намиращата се в тежка национална катастрофа България е икономически изтощена, а в следствие на двете войни има хиляди човешки жертви и материални загуби.

Тази неорганизирана добре външна политика, твърдата дипломатическа линия по време на преговорите и започването на първи военни действия по време на Втората балканска война, поставят България в очите и представите на съседните ѝ държави и останалия свят като „агресор”.

Също така поражението в Междусъюзническата война и последващото разпокъсване на България на мирната конференция в Букурещ, предопределя основната посока на външната ѝ политика за десетилетия напред. Тази политика е настроена тотално реваншистки и води до нови бъдещи конфликти заради националното и териториалното разпределение на Балканите, както и до последващите национални катастрофи (1923-1925г.) на България.

VIII. Литература

- [1] Велизар Енчев – *Югославия Последната балканска империя*. София: Ренесанс, 2005.
- [2] Елена Стателова, Стойчо Грънчаров – *История на нова България 1978 – 1944, том III*. София: Анубис, 1999.
- [3] Сава Пенков – *Берлинският договор и Балканите*. София: Наука и изкуство, 1985.
- [4] Сава Пенков – *Международните договори на България (681 – 1947г.)*. София: Жорж Неф, 1992.
- [5] Симеон Радев – *Това, което видях от Балканската война*. София: Народна култура, 1993.
- [6] *681 – 1948 Из историята на Българската народност и държавност*. Съставител, Милен Куманов. София: Пеликан, Алфа, 1993.